

A múltnak kútja

Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának tanulmánykötete

The Fountain of the Past

Study Volume of the Fifth Annual Conference
of Young Medieval Archaeologists

A múltnak kútja

Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának
tanulmánykötete

The Fountain of the Past

Study Volume of the Fifth Annual Conference
of Young Medieval Archaeologists

Ferenczy Múzeum kiadványai, A. sorozat: Monográfiák 3. |
Publications of the Ferenczy Museum, A Series: Monographs, 3.
RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK | ARCHAEOLOGICAL STUDIES

A múltnak kútja. | The Fountain of the Past.
Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának tanulmánykötete |
Study Volume of the Fifth Annual Conference of Young Medieval Archaeologists

Kiadta | Publisher

Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014

Felelős kiadó | Managing publisher

Dr. Kálmoki-Gyöngyössi Márton, múzeumigazgató,

Szentendre Város kulturális és turisztikai vezetője

Sorozatszerkesztő / Serial editor

Dr. Majorossy Judit

Szerkesztő | Editor

Rácz Tibor Ákos

Lektorok | Proof readers

Buzás Gergely (MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád); Dr. Feld István (ELTE BTK

Régészettudományi Intézet, Budapest); Dr. Laszlovszky József (CEU Medieval Studies

Department, Budapest); Dr. Takács Miklós (MTA BTK Régészettudományi Intézet,

Budapest); Dr. Wolf Mária (SZTE BTK Régészeti Tanszék, Szeged)

Olvasószerkesztő

Dr. Majorossy Judit, Rácz Tibor Ákos

Szöveg | Text

Bárdi Bogáta, Bartha Annamária, Bíró Gyöngyvér, Bognár Katalin Boglárka,

Csoltkó Emese, Hegyi Dóra, Héczey-Markó Ágnes, Jankovics Norbert, Katona-Kiss Atilla,

Kolláth Ágnes, Dr. K. Németh András, Lengyel Boglárka, Lukács Nikoletta, Mag Hella,

Megyeri Edit, Molnár István, Nagy Balázs, Nádai Zsófia, Pap Ildikó Katalin,

Rácz Miklós, Rácz Tibor Ákos, Dr. Szabó Béla, Szolnoki Tamás, Szörényi Gábor András,

Varga Emese, Varga Máté, Véninger Péter, Zay Orsolya

Angol fordítás | English translation

Ferenczi László, Vadas András, Dr. Majorossy Judit

Grafikai szerkesztő | Graphic designer

Tábori Tamara

Fotó | Photo

a szerzők fotói | the authors' photos

Nyomdai kivitelezés | Print

DEMAX Művek Nyomdaipari Kft., Budapest

© Ferenczy Múzeum, a szerzők, a fordítók, a fotósok és jogutódjaik

ISSN: 2064-714-X

ISBN: 978-963-9590-79-3

A cím- és hátlapon | On the cover and back

Az ócsai templom felmérései rajzai | Drawings on the Church in Ócsa

(Csányi Károly – Lux Géza, 1939);

Az ócsai református templom | The Calvinist Church of Ócsa

(Fotó | Photo: Jászai Balázs, Cívertan)

A múltnak kútja

Fiatal középkoros régészek V. konferenciájának tanulmánykötete

The Fountain of the Past

Study Volume of the Fifth Annual Conference
of Young Medieval Archaeologists

Szerkesztő | Editor

Rácz Tibor Ákos

Szentendre

2014

Tartalomjegyzék | Content

Előszó Preface (<i>Rácz Tibor Ákos</i>)	7
---	---

I. KÖZÉPKORI ANYAGI KULTÚRA | MEDIEVAL MATERIAL CULTURE

<i>Katona-Kiss Atilla</i>	
Szemponatok az Ártánd–zomlinpusztai leletegyüttes történeti háttérének értékeléséhez Contributions to the Evaluation of the Historical Background of the Ártánd–Zomlinpuszta Finds	9
<i>Bárdi Bogáta</i>	
14. századi asztali kerámia Visegrád–Duna-parti út 1. lelőhelyről Fourteenth-century Table Ceramics from 1 Duna-parti Street at Visegrád	25
<i>Nádai Zsófia</i>	
Kora újkori kerámia a budai Vízivárosból. Redukált égetésű folyadéktároló edények Early Modern Ceramics from Buda Water Town. Liquid-container Jars and Jugs Produced by Reduced Firing	35
<i>Kolláth Ágnes</i>	
Nyugati eredetű fazekak az oszmán kori Budán Pots of Western Origin from the Ottoman Age Buda	51
<i>Varga Emese</i>	
Mesterjegyes cseréppipák az egri várból Clay Pipes with Master's Signs from the Castle of Eger	67
<i>Megyeri Edit</i>	
Üvegek a Visegrád Rév utca 5. szám alatt feltárt üvegműhelyből és Pomáz–Nagykovácsi lelőhelyről Glass Finds from the Glass Workshop at 5 Rév Street Visegrád and at the Excavation Site of Pomáz–Nagykovácsi	75
<i>Varga Máté</i>	
Középkori napóra a kaposszentjakabi bencés apátságból Medieval Sundial from the Benedictine Monastery of Kaposszentjakab	89

II. TELEPÜLÉSKUTATÁS | SETTLEMENT RESEARCH

<i>Lukács Nikoletta</i>	
Kora középkori településrészlet Orosháza határában Early Medieval Settlement Fragment at the Borders of Orosháza	99
<i>Bíró Gyöngyvér</i>	
Többrétegű Árpád-kori település Jászfényszaru–Szőlők-alján Multi-layered Árpád Age Settlement at Jászfényszaru–Szőlők-alja	113
<i>Bognár Katalin Boglárka</i>	
Nagyméretű veremépületek Balatonőszöd Árpád-kori településén Large Pit Houses in the Árpád Age Settlement of Balatonőszöd	133
<i>Rácz Tibor Ákos</i>	
Árpád-kori lakóépítmények az M0-s autópálya nyomvonalon. Szemponatok a veremházak rendszerezéséhez Árpád Age Dwelling Structures Along the Track of the Highway M0. Viewpoints to the Classification of Pit Houses	145
<i>K. Németh András</i>	
Adatok Tolna megye középkori útjainak kutatásához Data to the Research of the Medieval Roads of Tolna County	177

III. EGYHÁZI ÉPÜLETEK | ECCLESIASTICAL BUILDINGS

<i>Csoltkó Emese</i>	
Az ócsai református (egykor premontrei) templom építéstörténetének vázlata Sketches to the Building History of the Calvinist (Former Premonstratensian) Church of Ócsa	189
<i>Mag Hella</i>	
Tereske temploma az Árpád-korban The Church of Tereske in the Árpád Age	203

<i>Molnár István</i>	A középkori Szőkedencs és temploma Medieval Szőkedencs and Its Church	215
<i>Pap Ildikó Katalin</i>	Középkori faragott kövek a kercaszomori református templom falában Carved Medieval Stones in the Wall of the Calvinist Church of Kercaszomor	227
<i>Héczey-Markó Ágnes – Jankovics Norbert</i>	Apácatorna templomai The Churches of Apácatorna	235
<i>Rácz Miklós</i>	Mit keres egy régész egy barokk kolostorban? Is There Anything for an Archaeologist in an Eighteenth-century Monastery?	247

IV. VÁRAK, VILLÁK | CASTLES, VILLAS

<i>Bartha Annamária</i>	Favus apát várépítései? Adalékok Szigliget és Zengővár építéstörténetéhez Castle Building Projects of Abbot Favus? Contributions to the Building History of Szigliget and Zengővár	257
<i>Szolnoki Tamás</i>	Csabdi–Vasztélypuszta–Várdomb régészeti kutatásának eredményei The Results of the Excavation of the Castle Hill in Csabdi–Vasztélypuszta	269
<i>Szörényi Gábor András</i>	Késő középkori fa-földszerkezetes külső védművek a sajónémeti vár ásatási eredményeinek tükrében Late Medieval Wood-and-earth Outworks in the Light of the Excavation of the Castle at Sajónémeti	277
<i>Hegyi Dóra</i>	Tátika és Rezi várának reneszánsz kőfaragványai The Renaissance Stone Carvings from the Castles at Tátika and Rezi	289
<i>Nagy Balázs</i>	A Tettye téri reneszánsz villa és a 2009. évi megelőző régészeti feltárás eredményei (Pécs, Baranya megye) The Results of the 2009 Rescue Excavation at the Renaissance Villa on the Tettye Square (Pécs, Baranya County)	303
<i>Szabó Béla</i>	A Báthory István által ostromolt jelentősebb oroszországi erődítmények jellemzői Velikie Luki és Pskov ostromának tükrében The Characteristics of the Most Important Russian Fortresses Besieged by Stephen Báthory in the Light of the Sieges at Velikie Luki and Pskov	313

V. ARCHEOMETRIA | ARCHAEOMETRIA

<i>Lengyel Boglárka</i>	Három 16. századi pártá fémfonalainak anyagvizsgálata és rekonstrukciója Material Analysis and Reconstruction of Metal Yarns of Three, Sixteenth-Century Coronets	321
<i>Véninger Péter</i>	Török kori cseréppipák néhány készítés-technológiai megoldása Issues of Production Techniques of Turkish Clay Pipes	335
<i>Zay Orsolya</i>	Egri, hódoltság korabeli porcelán- és fajansztöredékek vizsgálata régészeti szemmel és SEM-EDS módszerrel Analysis of Porcelain and Faience Fragments from the Ottoman Period of Eger. The Archaeologist's View and the SEM-EDS Method	343

KÉPTÁBLÁK TABLES	355
English Summaries	445
A kötet szerzői Authors	475

Nyugati eredetű fazekak az oszmán kori Budán

Buda 145 évig (1541–1686) állt megszakítás nélkül szultáni uralom alatt. Ebben az időszakban lakossága csaknem teljesen kicserélődött, az újonnan érkezettek többsége a Balkán-félszigetről származott.¹ Ez az anyagi kultúrában is megmutatkozott, ám a korábbiaktól elütő jegyek mellett mindvégig érezhető maradt a környező, továbbra is nagyrészt magyarlakta vidék befolyása. A keresztény Európa többi részével sem szakadtak meg a kapcsolatok, ami a kerámiakutatásban több asztali edényfajta és a szürkére égetett, grafitos anyagú, „osztráknak” nevezett fazekak esetében igazolódott.²

E tanulmány a főzésre és tárolásra szolgáló, oxidált égetésű, sárgás vagy vöröses színű, általában homokot tartalmazó anyagú, galléros peremű,³ hasasodó formájú, belül ólommázás, kívül gyakran rovátkolással vagy kifogatással borított fazekak egy alcsoportjával foglalkozik. Ez az edényfajta szintén erős nyugati kötődést mutat, eredetét ugyanis német nyelvterületen kereshetjük. Ausztriai lelőhelyeken legkorábban a 14. század végétől fordult elő, a 15. század második felétől egyre jobban elterjedt, a 16. század második harmadától pedig uralkodóvá vált a mázatlan főzőedényekkel szemben.⁴ Magyarországon a 15–16. század fordulójától keltezhetően tűnnek fel ilyesféle fazekak, és főleg az ország nyugati régióiban tettek szert népszerűsége, míg előfordulásuk a Dunától kelet felé haladva egyre szórványosabb.⁵

Bár ezek a fazéktöredékek igen nagy mennyiségben, számos lelőhelyről ismertek, gyártási helyeiket az eddigi kutatásban szinte sosem határozták meg. A feladatot megnehezíti, hogy a kora újkorból egyelőre nem ismerünk műhely-leletet vagy rontott darabokat.

Az etnográfiai adatok alapján az oszmán uralom megszűnte után az agyagáru-készítés erősen specializálódott, és jól körülhatárolható régiók jöttek létre, melyeket egy-egy település vagy településcsoport mesterei láttak el bizonyos termékekkel. A főzőfazekak esetében ezek a műhelykörzetek elsősorban a tűzálló agyag lelőhelyei közelében jöttek létre.⁶ A Dunántúlon a legfontosabb ilyen központok Csákvár, Sümeg és a Veleméri-völgy voltak, mindegyik helyen galléros peremű fazekakat készítettek.⁷ A kora újkorban ennek a szakmán belüli elkülönülésnek és területi szerveződéseknek egyelőre csak a hódoltságon kívül ismerjük írásos nyomait a régióban.⁸ Régészeti leletanyagban eddig Sümeg és Szigliget, illetve Bajcsa és Kanizsa esetében lehetett azonos műhelyt vagy műhelykörzetet valószínűsíteni, bár az utóbbi esetben valószínűleg Stájerországból származó árukról van szó.⁹

Más lelőhelyek kora újkori, galléros peremű fazék-leletanyaga ugyanakkor anyagában és formavilágában egységes, időbeli változásuk is nyomon követhető, a többi ismert anyagtól viszont egyértelműen elkülöníthető. Jó példa erre Pápa és Székesfehérvár, mely települések ráadásul a 17. század utolsó harmadától a 20. századig adatolhatóan jól fejlett, céhes keretek között működő, főzőedényeket is gyártó fazekasiparral rendelkeztek.¹⁰

¹ Sinkovics 1987: 456–457; Fekete 1944: 154–156.

² Holl 2005: 89–97. Bár ezek a fazekak nem mind készültek a mai Ausztria területén, fő gyártási körzetük nagy valószínűséggel a hódoltságon kívül volt (Feld 2008: 310–311).

³ A két fő változatot, az ívben kihajtott és a kifelé megvastagított, aláágott peremeket egyaránt gallérosnak nevezem.

⁴ Kaltenberger 2009: 869; Harl (Hrsg.) 1982: 99 (Kat. No. 140); Müller et al. 2008: 280.

⁵ Miklós 1991: 78 (26. kép, 4, 6, 7); Szőke et al. 1978–1979: 140, 379 (Taf. 87/3); Tomka 1996: 22–23.

⁶ Kresz 1960: 302, 304 (1. ábra).

⁷ Kresz 1960: 316 (9. ábra), 317, 320, 321 (11. ábra), 323 (12. ábra); Kresz 1987: 41 (1. tábla), 42 (2. tábla); Kresz 1991: 59. kép, 60. kép.

⁸ A céhes emlékek felsorolásaira: Kresz 1991: 22–23; Vizi 2002: 215–236.

⁹ Kozák 1966: 86; Kovács 2003: 157.

¹⁰ Kolláth 2010–2013; Kolláth 2010; Vizi 2002: 225, 232; Ács 1994: 358; Farkas 1971: 298–299.

A központi hely szerepét a hódoltság alatt is részben megtartó Budán ennél jóval összetettebb a helyzet. Itt ugyanis is a világos anyagú, felálló peremű, a késői típusoknál gyakran vörössel festett-visszakarcolt díszű, legtöbbször belül ólomházas főzőedények is nagy számban és változatosságban képviseltették magukat.¹¹ A most tárgyalandó fazekakra sem volt jellemző az előbbieken vázolt egységesség, a leletanyag rendkívül heterogén.

A leletek a budai Szent György tér 1994–1998 közötti kutatásai során feltárt tizenhárom, a 16–17. század fordulójától a 18. század első évtizedeiig záródó együttesből kerültek ki.¹² Az objektumokat és környezetüket egyaránt gyakran érték bolygatások, ezért kontextusuk igen ritkán volt megfigyelhető. Mindemellett többségében mély, sziklába vájt gödrökről van szó, melyeknek a márga altalajba mélyedő részéből származó anyagot bár hiányos, de többé-kevésbé zárt leletgyűttesekként értelmezhetjük. Keltezésüket legtöbbször *terminus ante/post quem* lehetett megadni. Ezt a már ismert, keltező értékű kerámiatípusok felbukkanása, illetve előfordulásának aránya valamelyest pontosította.¹³

A 9.440 darab, feldolgozott töredéket számláló budai leletanyagban összesen 1.557 darab, oxidált égetésű, gal-léros peremű, belül ólomházas fazékfajtához sorolható cserepet lehetett azonosítani. Közöttük huszonkét árutípust határoztam meg,¹⁴ melyeket az alapanyag és a máz szabad szemmel történt megfigyelésével, az edények arányainak és részformáinak összehasonlításával különítettem el. Bár kiértékelésük még folyamatban van, egy közülük minden, előbb említett szempontból élesen különvált, s mind időben, mind térben jobban elhelyezhetőnek tűnik, mint a többi.

A fazéktípus (1. árutípus¹⁵) jellemzői

Anyag

Színe a felszínen barnássárga, a törésfelületeken lehet világos, szürkésfehér, de a felszínnel azonos színű is, akár ugyan-azon az edényen belül. Kevés, apró, fehér és barna szemcsét és időnként nagyon kevés, nagyon apró szemű csillámos homokot tartalmaz, gyakran mészkukacos. A falvastagság 0,3–0,5 cm.

Forma

A perem hangsúlyos, a fazekak itt érik el legnagyobb átmérőjüket, ami általában 17,8–21 cm közötti.¹⁶ Formájuk lehet viszonylag széles ívben kihajtott, illetve vaskos, nem vagy csak enyhén alávágott, háromszög átmetszetű. Néha kiöntő-csőrt képeztek ki rajtuk.¹⁷ Egységesen a rövid, kissé keskenyedő nyakrész jellemző.¹⁸ Vállrész nincs, a test egyenletesen, enyhén szélesedik a has közepéig, majd lefelé erőteljesebben összeszűkül, de a fenék arányaiban még mindig széles. A fenékátmérők 9,2–12,6 cm között változnak.¹⁹ A vizsgálható esetekben szélesebbek voltak a peremátmérő felénél.²⁰ A fülek perem felső lezárásához csatlakoznak, erősen íveltek, három esetben a vállhoz, egy esetben a has legszélesebb része fölött futnak be, lefelé keskenyedőek, lapított átmetszetűek, de viszonylag vaskosak.²¹

¹¹ Gerelyes 1991: 44, 46; Kolláth 2012: 175, 181.

¹² Az objektumok leírását lásd a tanulmány végén. Ez a leletanyag *A kora újkori kerámia tipológiai és kronológiai kérdései Budán* című, készülő PhD-disszertáció alapja. Feldolgozásra átengedését Feld Istvánnak, Kovács Eszternek és Magyar Károlynak ezúton köszönöm.

¹³ A hódoltság viszonylag rövid időtartama miatt gyakran előfordul, hogy késő hódoltság kori betöltésű gödrökből korábbi típusok is előkerülnek. Éppen ezért a korai tárgyak megjelenésének aránya, illetve a későiek hiánya is döntő lehet a keltezésben.

¹⁴ A készülő feldolgozásban az „árutípus” kifejezést az angol „ware” illetve a német „Ware”, „Warenart” szavak fordításaként alkalmazom, anyagukban és formakincsükben egységes csoportokat jelöltem vele.

¹⁵ Azonos Kolláth 2012: 175 (2.006.001. típus).

¹⁶ A három kisebb peremátmérőjű edény: Kat. sz. 2, 5, 7.

¹⁷ Ívben kihajtott: Kat. sz. 1, 2, 3, 4, 5; BTM, Ltsz. 2012.202.3, Ltsz. 2002.9.133, Ltsz. 2011.10.14–16. Háromszög átmetszetű: Kat. sz. 6, 7, 8, 9, 10, 11.

¹⁸ Kat. sz. 2, 3, 4, 7, 9.

¹⁹ Kat. sz. 1, 3, 6, 7, 12, 13, 14.

²⁰ Kat. sz. 1, 2, 6.

²¹ Kat. sz. 1, 2, 6, 7.

Felületmódosítás

Belül az ólommáz egységesen fényes, vastag, de helyenként megkopott, sötétbarna, sárga és zöld színekben fordul elő. Az alsó, és a peremen illetve alatta gyakran alkalmazott, jobb minőségű felső máz csak ritkán különíthető el.²² A máz a perem külső oldalának felső részén minden esetben megtalálható, az ívben kihajtott formánál akár az egész peremet beborítja. Külső oldalukon csak mázcseppek figyelhetők meg, itt a nyak és a test találkozásánál keskeny borda vagy hornyolatok futnak körbe.²³ Bár akadnak teljesen sima külső oldalú darabok, a csoport egyik legfőbb jellegzetessége mégis a fazekak testének kifogatással borítása. Előfordulnak rovátkolt töredékek is, ezeknél a hornyolatok szélesek, viszonylag mélyek, egymástól nagyobb távolságban találhatók. Egy edényen kombinálták a két felületmódosítási technikát, itt a rovátkolás kivételesen igen keskeny, alig látható hornyolatokból áll.²⁴

Megoszlás (1. táblázat)

Az árutípus megtalálható az összes, legkésőbb a 17. század közepéig betöltött objektumban, a 2. számú, a 3. számú, a 4. és 6. számú gödrökben pedig a galléros peremű fazékfajta szinte egyedüli képviselője. Az 1. számú gödörben egy, sok tekintetben igen hasonló, ám világosabb és jóval finomabb anyagú, egészen más peremformákat mutató, egyelőre párhuzamok nélküli árutípus a domináns. Mellette azonban csak az 1. árutípus található meg.²⁵ Az 5. számú gödörben, mely az előbb felsoroltaknál kicsit későbbinek tűnik, az 1. árutípus valamelyest visszaszorult, azonban még így is a viszonylag nagyobb leletanyagnak csaknem harmadát tette ki.

Teljesen hiányzik ugyanakkor az egyöntetűen késői leletanyagot tartalmazó 7., 8. és 9. számú gödrökből.²⁶ A 10. és 11. számú gödrökben, melyekből szórványosan korábbi darabok is származtak, néhány töredéssel képviselteti magát. Valamivel több került elő belőle a 12. számú gödörben, mely vegyesen tartalmazott korai és késői típusokat. Végül a 13. számú gödörben szintén elenyésző mennyiségének aránya, azonban a 15 darab töredékből 14 darab a gödör alsó részéből került elő, ahol inkább a 17. század első fele felé mutató tárgyak koncentráálódtak.²⁷

A minimálisan elkülöníthető edények száma alapján az 1–6. számú gödrökből való töredékek viszonylag kevés fazékból származtak, melyeknek gyakran teljes profilját össze lehetett állítani. A 10–13. számú gödrökből előkerült darabok ugyanakkor szinte mind különböző tárgyakhoz tartoztak. Ezek az itt 4., 8. és 9. katalógusszámokon szereplő leleteket kivéve, kicsi, jelentéktelen töredékek (1. térkép).

OBJEKTUM SZÁM	I. ÁRUTÍPUS TÖREDÉK-SZÁM	I. ÁRUTÍPUS MINIMÁLIS EDÉNYSZÁM	A SÁRGÁS/VÖRÖSES ANYAGÚ, GALLÉROS PEREMŰ, BELÜL MÁZAS FAZÉKFAJTÁHOZ TARTOZÓ TÖREDÉKEK ÖSSZESEN
1.	7	2	73
2.	15	8	15
3.	34	3	34
4.	45	8	45
5.	97	29	330
6.	42	7	43
7.	0	0	167
8.	0	0	6
8–9. (összetartozó töredékek)	0	0	restaurálás alatt
10.	3	2	27
11.	5	4	135
12.	13	7	89
13.	15	14	593
Összesen	214	79	1557

1. táblázat

Az 1. árutípus megoszlása a feldolgozott leletegyüttesekben

²² Kat. sz. 2.

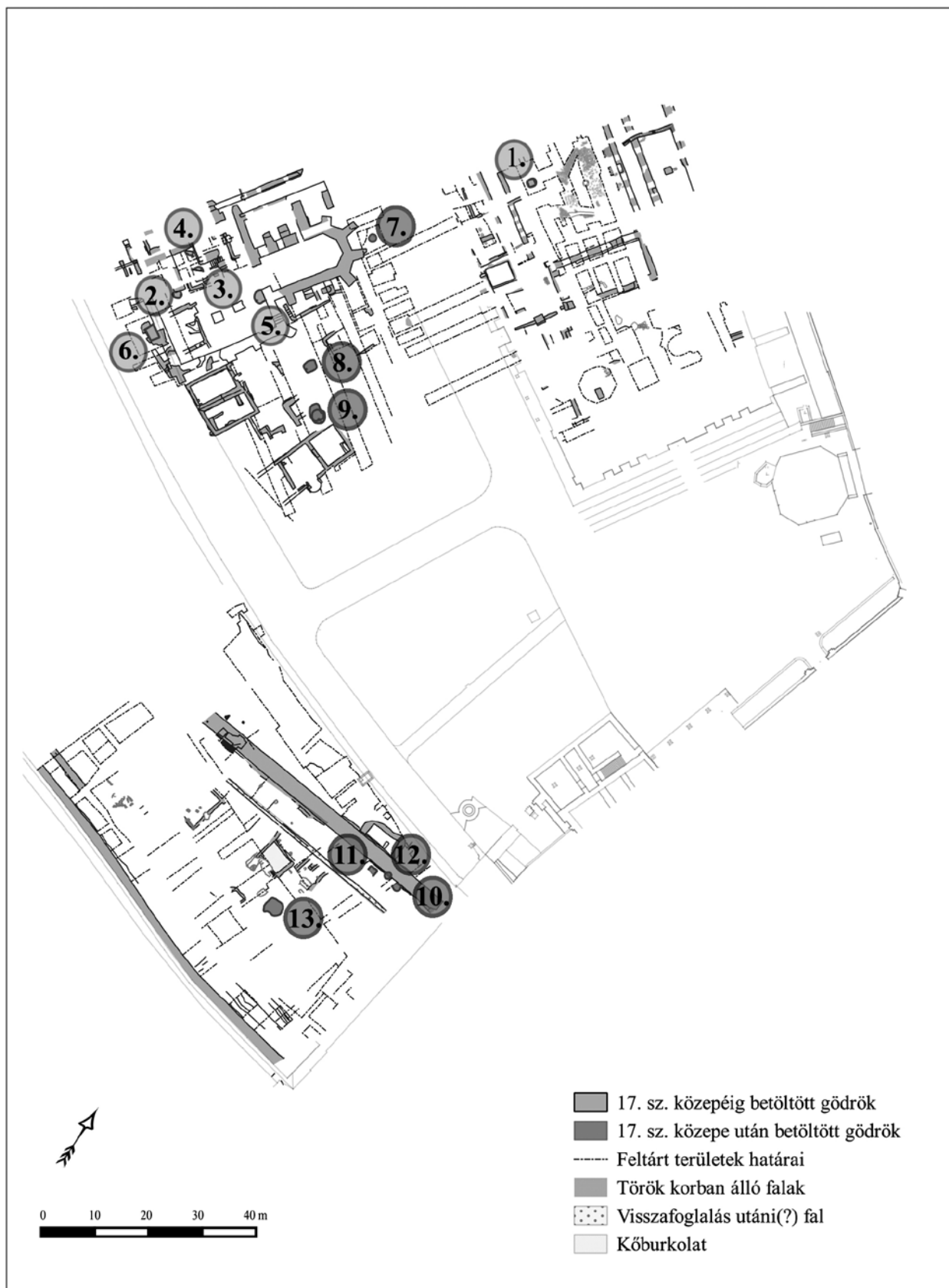
²³ Kat. sz. 1, 5; BTM, Ltsz. 2011.10.14.

²⁴ Kat. sz. 3.

²⁵ Kolláth 2012: 175.

²⁶ Mivel nagyon sok töredék illett össze a 8. számú gödörből származó leletekkel, ez az anyag még restaurálás alatt áll, ezért nem szerepel a pontos töredékszám. Az 1. árutípus hiányáról az anyag előzetes átnézése során győződtem meg.

²⁷ Kolláth 2013: 175.

1. térkép

Buda-Szent György tér. A feldolgozott leletegyüttesek periodizációja

Párhuzamok

Néhány kivételtől eltekintve a párhuzamokat csak a publikációk alapján volt alkalmam vizsgálni. Ezért formai jegyeiket, és amennyiben meg tudtam figyelni, anyagukat, felületmódosításaikat tekintve a legközelebb álló daraboktól haladok a kevésbé hasonlóké felé. Ezen felül a kelezett példányok időrendjét is szem előtt tartottam.

Városon belül maradva a legpontosabb analógiát a királyi palota ásatásainak anyagából ismerjük, egy árnyékszék-akna (67. számú gödör) a hódoltság korai szakaszára keltezhető betöltési rétegéből.²⁸ Pápán 16. századi kontextusból kerültek elő két ilyen edény töredékei, melyeknek anyaga hasonló, de kicsivel durvább, kevés, zúzott kavicsot is tartalmaz.²⁹ Ausztriában, a linzi kastély pincéjében egy elfalazott lejárattal betöltéséből kerültek elő egy ilyen fazék töredékei, kontextusa alapján a 16. század első felére keltezve.³⁰ A bécsi Alte Universitát területén folytatott ásatások során a Kollegiumhof lelőhelyen feltárt egyik, 17. század első felére keltezett leletegyüttesből két, ilyen típusú, csaknem ép, ívben kihajtott peremű edény került elő.³¹ Bécsújhelyről (Wiener Neustadt, Ausztria), a Neunkirchner Tor lelőhelyről szintén ismert egy példány. Lelőrkörülményei nem tettek a kora újkoron belül pontosabb korhatározást lehetővé.³² Leírásuk alapján ezek a tárgyak anyagukban is közel állnak a budaiakhoz.

A valamivel távolabbi, formai párhuzamok közül a legkorábbi Magyarországon Vác–Széchenyi utca lelőhelyről ismert. Egy objektumból (5. számú gödör), több, ilyen típusú ép, illetve kiegészíthető fazék került elő 15. század végi keltezéssel.³³ Ausztriában, a Bécs melletti Raasdorfból ismert egy hasonló típusú, kisméretű fazék, melyben 1490-es záródású éremkincset rejtettek el.³⁴ Győr–Káptalandombról ugyancsak előkerült egy korai darab, egy 16. század elején betöltött gödörből, melyet azonban fehérre égetett anyagúként említenek.³⁵ Formájukat nézve egy nagyobb és egy kisebb fazék is ide sorolható, melyek a budai Szent György tér délnyugati részén feltárt pincebetöltésből kerültek elő, mely legkésőbb a 17. század második negyedére keltezhető.³⁶ Székesfehérvárról ismerünk hasonló edényeket, melyeknek csak peremformája tér el kissé a Budán megfigyeltétől. Ezek kontextusát a közlő a 17. század utolsó harmadára keltezte, azonban ez a leletek alapján felülvizsgálandó, valószínűleg korábbi.³⁷ Óbudáról a Lajos utca 158. szám alatti lelőhelyen is találtak hasonló fazekat. Ennek pontosabb datálását nem ismerjük.³⁸

Szintén valamelyes rokonságot mutat az 1. árutípussal egy Belgrádból, a vár területéről előkerült, kiöntőcsőrös, külső oldalán kifogatott fazék, 1427–1521 közötti keltezéssel.³⁹ Bajcsán a 16. század második felében ennek a formának egy valamivel karcsúbb arányú változata számított átlagosnak a mázas fazekak között, sokszor ugyancsak kifogatással díszítve, azonban ezek anyaga sötétebb barna és sokkal finomabban iszapolt, mint a budai daraboké.⁴⁰ Egy, az ívben kihajtott peremű, rovátkolt oldalú darabokhoz igen közel álló példány Nagykanizsáról ismert, a 16. század végére keltezve. Ez anyagát tekintve a bajcsaiakkal azonos.⁴¹

Összegzés

A galléros peremű fazekak e fajtájának legkarakterisztikusabb formai jegyei a hangsúlyos, háromszög átmetszetű vagy ívben kihajló, galléros perem, a szűken ívelt fül és a csak kissé hasasodó, lefelé enyhén keskenyedő, széles fenekű test. Jellegetes még az egyöntetűen fényes, jó minőségű máz, a nyakat az edény testétől elválasztó borda vagy hornyolat(ok) és a kifogatás gyakoribb alkalmazása a rovátkolással szemben.

²⁸ Holl 2005: 81 (Abb. 45./4), 35.

²⁹ Kolláth 2010–2013: 156 (2. kép, 1–3).

³⁰ Kaltenberger 2001: 333, 367 (Taf. 4/16), 368.

³¹ Kühtreiber T. 2006: I. 247, Kühtreiber T. 2006: II. 105, 248 (Taf. 61/A642, A643).

³² Kühtreiber K. 1999: 78, 136, 139 (Taf. 27/A127).

³³ Miklós 1991: 78 (26. kép/4, 6, 7).

³⁴ Steininger 1964: 58–59 (Taf. IV, Nr. 114).

³⁵ Szóke et al. 1978–1979: 140, 379 (Taf. 87/3).

³⁶ Tóth 2003: 279 (III. 5./4–5), 278.

³⁷ Siklósi 1982: 17 (81.25), 29 (81.48).

³⁸ Bertalan 2004: 65 (47. kép).

³⁹ Bikić 1994: 88 (C . 34/12).

⁴⁰ Kovács Gy. 2001: 203 (Fig. 5/1); Kovács Gy. (szerk.) 2002: 193 (Kat. sz. 253–254). A fazekak személyes megtekintésének lehetőségét Kovács Gyöngyinek ezúton is köszönöm.

⁴¹ Kovács Gy. 2003: 157, 168 (2. kép/8).

Rendkívül lényeges, hogy a Dunától keletre és északkeletre, a folyó közvetlen közeléből eltávolodva, egyelőre nem találunk ilyen edényeket, pedig számos lelőhelyről ismerjük a főbb fazéktípusokat.⁴² A Dunántúl, az átlagnál jobban kutattott, déli-délnyugati részén is csak Bajcsáról és Kanizsáról tudunk hasonló példányokról, melyek azonban valószínűleg a szomszédos, stájer területekről származnak.⁴³

Ismert lelőhelyei a nyugati országrész középső régiójában, a fő kereskedelmi útvonalak mentén sorakoznak (Győr, Vác, Buda, Székesfehérvár és Pápa). Előzményei a középkori leletanyagban jelen tudásunk szerint nincsenek meg, első példányai a 15. század végén, a 16. század elején tűntek fel. A most bemutatott budai anyagban viszont, az általam 1. árutípusnak nevezett változat a 16. század második felétől a 17. század közepéig záródó együttesekben domináns a belül ólommázás, galléros peremű fazekak között, utána azonban folytatás nélkül eltűnik. Városon belüli párhuzamai ugyancsak erre az időszakra keltezhetők. Pápán az edényfajta mennyiségi arányai még nem tisztázottak, azonban jelentősen különbözik a többi, valószínűleg a mezővárosban készített fazéktól. Székesfehérváron az általam feldolgozott, 17. század végi együttesből teljesen hiányzik.⁴⁴ Mindez jól lehatárolja időbeli elterjedését, és jelzi, hogy megjelenése valószínűleg nem helyi fejlődés eredménye.

A forma kialakulása ugyanakkor az alsó-ausztriai leletanyagban jól nyomon követhető. A Kremstől 30 km-re fekvő Eggenburgból egyező formakincsű, de mázatlan, szürkére égetett fazekak kerültek elő, külső oldalukon kifogatással.⁴⁵ Ezeket a publikáló legkésőbb a 15–16. századra keltezte, ugyanerről a lelőhelyről pedig egy mázas változatot is bemutatott, „újkori” keltezással.⁴⁶ Alice Kaltenberger több felső-ausztriai lelőhelyről közölt a magyarországi leletekhez közel álló formakincsű, 1500 és 1600 közé keltezhető, mázas fazekakat, megjegyezvén, hogy a Bécsi-medencében és környékén használatuk már valamivel korábban kimutatható.⁴⁷ A hazai leletekkel egykorú, azokhoz nagyon hasonló, osztrák darabok mindegyike Ausztria keleti részén, a két ország határának közelében, illetve a Duna mentén került elő. Ebben az időszakban a stájer vidékeken is egy rokon változatot használtak.⁴⁸

Az eddigiekből az következik tehát, hogy a budai 1. árutípus és a hozzá hasonló fazekak formájukat tekintve nagyon erős ausztriai hatást mutatnak. Mivel a belül ólommázás, galléros peremű fazekak egyébként is német nyelvterületről eredeztethetők, ez önmagában nem zárna ki, hogy helyi termékekről van szó. Ugyanakkor az általam jobban ismert lelőhelyeken sem anyagukat, sem formai megoldásaikat tekintve nem illeszkednek a többi fazék-árutípushoz. Továbbá jelenleg csak egy bizonyos, jól behatárolható időintervallumon belül ismerünk hazánkból ilyen tárgyakat. Mindez arra mutat, hogy egy vagy több, osztrák területekre eső vagy azokkal szoros kapcsolatban álló központban készültek ilyesfajta edények, melyek azután szárazföldi úton a Dunántúl középső részére biztosan, a Dunán pedig talán egészen Belgrádig eljutottak.⁴⁹ Amennyiben ez bebizonyosodna, az jelentősen módosítaná tudásunkat a hódoltság és az azon kívüli területek mindennapi kapcsolatrendszeréről. A jelenleg rendelkezésünkre álló információk azonban csak az árutípus keltezéséhez elegendőek, az elterjedés és származási hely kérdésében éppen csak a probléma felvázolására elegendőek. Előrelépést a további kerámiafeldolgozások, illetve összehasonlító anyagvizsgálatok hozhatnak.

⁴² Például Eger: Lázár 1986: 38, 42–43, 49–51 (2–4. kép), 54–57 (7–10. kép); Mohi: Tomka 1999: 435–437; Ónod, illetve Szendrő: Tomka 2004: 84–88, 109–113, 117–119, 352–416. kép, 593–646. kép; Salgó: Balogh-László s.a.; Füzér: Simon 2006: 134–136; Hódmezővásárhely: Lajkó 2010: 805 (7. ábra), 806 (8. ábra), 807–808, 810 (13. ábra), 811 (14. ábra); Szeged: Hancz 2006: 41–42.

⁴³ Kovács Gy. 2001: 195, 197.

⁴⁴ Kolláth 2010: 19–28, 150–158 (17. ábra–28. ábra).

⁴⁵ Cech 1987: 249 (Taf. 45/A314), 250–251 (Taf. 46–47/A315–321).

⁴⁶ Cech 1987: 187–188, 255 (Taf. 51/A338).

⁴⁷ Kaltenberger 2009: 755 (WE-S 39, WE-S 33, L-U 10 típusok).

⁴⁸ Hebert-Lehner 1996: 310, 318–319 (Taf. 2–3).

⁴⁹ Ez a darab a rossz minőségű, rajzos publikáció és a korai keltezés miatt egyelőre kétséges. Bikić 1994: 88 (CJL 34/12).

A feldolgozott objektumok

	AZ OBJEKTUM MEGNEVEZÉSE	AZ OBJEKTUM LEÍRÁSA	AZ OBJEKTUM BETÖLTÉSÉNEK KELTEZÉSE
1.	Sándor-palota (ferences kolostor), 17. helyiség, 1. gödör	Márgába vágott, négyszögletes verem, az egykori ferences kolostor udvarán, mely a középkorban jégverem lehetett. Mérete nyugat-keleti irányban 175 cm, észak-déli irányban 150 cm, mélysége 360 cm. Betöltése barna és sötét, törmelékes, laza föld volt. Fölötte planírozási réteg jelentkezett, török kori leletanyaggal, melyre tört kőből készült kőburkolatot fektettek.	16–17. század fordulója: – A tereprendezés és térburkolás, melyek miatt a gödröt betöltötték, valószínűleg a Pasa-palota 16. század legvégén megkezdett építéséhez és ezzel együtt a Szent János-templom átalakításához kapcsolódott. ⁵⁰ – Keltezhető lelettipusok: sgraffito-díszes talpastálak; ⁵¹ „osztrák” típusú, redukált égetésű fazekak; ⁵² bepecsételt díszű, belül mázas kis lábasedény ⁵³
2.	Szent György tér 3. 0–1/A szelvény, ÉK-i blokk, G-gödör	A Szent Zsigmond-templom hajójában található, az északi pillérsor keletről a harmadik pillérnek délnyugati sarka elé ásták. Foltja a márga altalajban jelentkezett, felső része elpusztult a 18–19. századi szintsüllesztések során. ⁵⁴ Ovális, 100×130 cm átmérőjű gödör volt. Alját az előkerülési szinttől számítva –360 cm-en érték el.	Legkésőbb 17. század első fele: – Keltezhető lelettipusok: „rodoszi”/„négyvirágos” stílusban (1560–1600) díszített, párhuzamai alapján 1575 körül készült izniki fajanszkupa töredéke; ⁵⁵ metéltmázás kerámia ⁵⁶
3.	Szent György tér 3. 0–1/A szelvény, Y-gödör	A gödör megmaradt részét a Szent Zsigmond-templom belsejében, az északi mellékhajóban található, annak építéskor elbontott, korai ház pincebetöltésébe ásták be, felső része az újkori szintkiegyenlítés során elpusztult. Déli részét közmű vágta le, nyugati szélét pedig a tanúfalban hagyták, így körvonala az északi és keleti oldalon volt megfigyelhető. Lekerekített sarkú téglalap alakú lehetett, kelet-nyugati irányban hosszabb. Mélységadat nem ismert.	Legkésőbb 17. század első fele: – I. Rudolf (1576–1612, német-római császárként II. Rudolf) 1588-as ezüstdenárja – Keltezhető lelettipusok: sgraffito-díszes talpastál-töredékek; festett, „alsgraffito”-díszes talpastál-töredék ⁵⁷
4.	Szent György tér 3. 1. árok, H-szakasz, török gödör	A Szent Zsigmond-templom északi mellékhajójában található, valószínűleg szintén a korai ház pincéjének betöltésébe ástott, szabályos kör alaprajzú gödör.	Legkésőbb 17. század első fele: – Keltezhető lelettipusok: sgraffito-díszes talpastálak; „metéltmázás” kerámia; bepecsételt díszű, kis, fazékformájú edény töredéke
5.	Szent György tér 3. 2–3/A szelvény, 2. török gödör	A Szent Zsigmond-templom déli mellékhajójában, közvetlenül a diadalív mellett jelentkezett, a márga altalajban. Felső részét a 18–19. századi szintsüllesztések, déli szélét egy mély, újkori beásás pusztította el. Ovális alakú volt, megmaradt részének mérete 230×160 cm. Betöltése egységesnek mutatkozott, alját, az észlelési szinttől számítva, 375 cm mélységben találták meg.	17. század közepe körül: – Elhelyezkedése, a belőle kikerült, nagyobb mennyiségű, valószínűleg a Szent Zsigmond-templomhoz tartozó kőanyag és a haditevékenységhez köthető leletek alapján betöltését a templom valamely ostrom során történt megrongálódásával kapcsolhatjuk össze. – Keltezhető lelettipusok: sgraffito-díszes talpastál-töredékek; metéltmázás kerámia; pipatöredék; ⁵⁸ ónmázás, habán folyadéktároló-töredékek; ⁵⁹ írókázott táltöredékek ⁶⁰

⁵⁰ Kovács E. 2003: 243; Kolláth 2012: 172.⁵¹ Gerelyes 1986: 81.⁵² Holl 2005: 90–91.⁵³ Zádor 2004: 223 (5. kép); Gerelyes 1991: 46, 75 (20/1. kép); Gerelyes 1987: 169.⁵⁴ Kárpáti 2003: 206.⁵⁵ Atasoy–Raby 1994: Cat. No. 693, 700, 706; Bilgi 2009: 30; Tóth 2003: 273–280; Bencze–Papp 2004: 36.⁵⁶ Bertalan 1998: 214.⁵⁷ Gerelyes 1991: 45.⁵⁸ Tomka 2000: 26.⁵⁹ Gaál 2010: 430–431; Hancz 2006: 42.⁶⁰ Gerelyes 1985: 224–225; Tomka 2004: 95, 113–114.

	AZ OBJEKTUM MEGNEVEZÉSE	AZ OBJEKTUM LEÍRÁSA	AZ OBJEKTUM BETÖLTÉSÉNEK KELTEZÉSE
6.	Szent György tér 3. 0–1/A szelvény, 2–3. blokk, X-gödör	Közvetlenül a Szent Zsigmond-templom nyugati fala előtt található, szabálytalan, ovális alakú gödör, melynek keleti szélét a templomfal alkotta. A márga altalaj jelentkezésétől számítva –298 cm-ig lehetett követni, felső részét egy későbbi beásás elpusztította.	Legkésőbb 17. század első fele: – Az objektum egy részét elpusztító későbbi beásás leletanyaga alapján valamelyik 1680-as évekbeli ostrom utáni „takarításhoz” volt köthető – Keltezhető lelettípusok: bepecsételt díszű, kis, fazékformájú edények töredékei
7.	Színház utca IV–VI. szelvény, 2. török gödör	A Szent Zsigmond-templom szentélyétől keletre jelentkezett, az őskori humuszrétegben. Felső részét a 18–19. századi szintsüllyesztések elpusztították. 175–200 cm átmérőjű, ovális alakú beásás volt.	17. század második fele: – Keltezhető lelettípusok: sgraffito-díszes talpastál töredék; metéltmázás korsó kis töredéke; pipa; ónmázás, habán jellegű töredékek; írókázott tálak; világos anyagú, vörössel festett-visszakarcolt díszű fazekak ⁶¹
8.	Szt. György tér 3. 2–3/C szelvény, 2. gödör	A Szent Zsigmond-templomtól délre található, szabályos, kör alaprajzú, 180 cm átmérőjű gödör, melyet egy közműárok vágott. Betöltésének felső rétege tartalmazott hódoltság kori és későbbi leleteket, melyek közül nagyon sok összeillett a 9. gödörből előkerültekkel. A 60–70 cm-es mélységtől lefelé egyöntetűen 13–14. századi leletanyag került ki belőle.	Kora újkor – újkor: – Betöltésének felső része vegyesen hódoltság kori és újkori leleteket tartalmazott, valószínűleg már a visszafoglalás után töltötték be teljesen, és később is bolygatták. – Keltezhető lelettípusok: 18. századi peremformákat mutató, galléros peremű fazekak töredékei; ⁶² írókázott korsó töredékei; újkori üvegtöredékek
9.	Szt. György tér 3. 2–3/C szelvény, 3. gödör	A Szent Zsigmond-templomtól délre található gödör feltárta a márga altalajban bontakozott ki, felső része újkori szintkiegyenlítés áldozatául esett. Szabálytalan, „vese”-alakú, beásás volt, legnagyobb átmérőjét 180–190 cm körül állapították meg. Keleti oldalát a Hentzi- emlékmű építése során (1852) ⁶³ bolygatták, egy részébe téglapillért építettek. A feltárást az előkerülési szinttől számított –400 cm-ig lehetett elvégezni. Alsó részéből nagyobb mennyiségben került elő 14. századi leletanyag.	1619 utáni, inkább visszafoglalás (1686) utáni: – II. Ferdinánd (1619–1637) ezüstdenárja (évszám nem látható), 170 cm mélyről – Betöltésének felső része vegyesen hódoltság kori és kora újkori leleteket tartalmazott. Későbbi bolygatás is érte, ennek azonban a leletanyagban nincs nyoma. – Keltezhető lelettípusok: ónmázás kerámiatöredékek; ⁶⁴ 18. századi peremformákat mutató, galléros peremű fazekak töredékei; írókázott korsó töredékei

⁶¹ Gerelyes 1991: 46; Tomka 2004: 119.⁶² Benda 2006: 298–299, 309 (17. kép).⁶³ Magyar 2003: 77.⁶⁴ Hatházi–Kovács 1996: 46.⁶⁵ Magyar 2003: 58.⁶⁶ Atasoy–Raby 1994: Cat. No. 698, 735; Bilgi 2009: 32.

	AZ OBJEKTUM MEGNEVEZÉSE	AZ OBJEKTUM LEÍRÁSA	AZ OBJEKTUM BETÖLTÉSÉNEK KELTEZÉSE
10.	Szent György tér DNY-i terület (Királyi istálló), 83/17. szelvény, ÉK-i gödör	Lekerekített sarkú, négyszög átmetszetű gödör volt, nagyjából 150 cm-es átmérővel. Felső részét újkori bolygatás érte, s csak a kevert rétegek elbontása után mutatkozott egyértelműen, így mélységét (365 cm) az altalajtól, azaz a sziklafelszíntől lehetett mérni.	Eredeti betöltése 1684 előtt, bolygatott: – A gödör az 1684-ben épült várfal alapozási árka alá nyúlt. ⁶⁵ – Keltezhető lelettipusok: „rodoszi”/ „négyvirágos” stílusban (1560–1600) díszített, a motívum párhuzamai alapján 1575 körül készült, izniki fajansz folyadéktároló töredéke; késői izniki stílusban (1600–1718) díszített, fajansz tinta-tartó töredéke; ⁶⁶ ónmázás kerámiatöredékek; írókázott táltöredékek (17. és 18. századi típusok egyaránt); pipatöredék
11.	Szent György tér DNY-i terület (Királyi istálló), 94/1. szelvény, NY-i gödör	Az objektum félig a királyi istálló fala alá esett, csupán egy része maradt meg, s az is csak a sziklafelszíntől, felső részét az alapozási árok elpusztította.	Eredeti betöltése 1684-ben, vagy utána, bolygatott: – az 1684-es ostrom után tereprendezés és erődítési munkálatok a területen ⁶⁷ – A gödörből nagy mennyiségben került elő erősen összeégett, késő hódoltság kori leletanyag. ⁶⁸ – Keltezhető lelettipusok: metéltmázás tál kis töredéke; ónmázás kerámiatöredékek; írókázott táltöredékek; 19. századi ásványvizes palack töredéke; ⁶⁹ modern üvegtöredékek
12.	Szent György tér DNY-i terület (Királyi istálló), 94/1. szelvény, DK-i gödör	Csaknem szabályos kör átmetszetű gödör volt, nagyjából 150 cm-es átmérővel. Felső részét újkori bolygatás érte, s csak a kevert rétegek elbontása után mutatkozott egyértelműen, így mélységét (385 cm) az altalajtól, azaz a sziklafelszíntől lehetett mérni.	Eredeti betöltése 1684 előtt, bolygatott: – A gödör az ebben az évben épült várfal alapozási árka alá nyúlt. ⁷⁰ – Keltezhető lelettipusok: metéltmázás tányér töredéke; írókázott tál; ónmázás kerámiatöredékek; fröcskölt mázzal díszített tál töredéke; ²² újkori porcelántányér töredéke
13.	Szent György tér DNY-i terület (Királyi istálló), 98/1. szelvény, „Nagy török gödör”	A gödör az eredeti várfal és a mögé 1684-ben emelt védmű között helyezkedett el. ²³ A 98/1. szelvény déli széléhez esett, kis része az egykori királyi istálló fala alá, ezért betöltésének felső rétegei bolygatottak. Teljes mélysége a jelentkezési szinttől számítva 1400 cm volt, ebből körülbelül 800 cm-nyit a sziklába vájtak. Átmérője 300–350 cm között mozgott.	1671 utáni, bolygatott. Legalsó szakasza a korai lelettipusok sűrűsödése alapján lehet korábbi: – 1671-es évszámú üvegpalcak – Keltezhető lelettipusok: „osztrák” típusú fazekak töredékei; metéltmázás korsó töredékei; bepecsételt díszű, kis, fazékformájú edény töredéke; írókázott tálak töredékei; ónmázás kerámiatöredékek; világos anyagú, vörössel festett-visszakarcolt díszű fazéktöredékek újkori tányér- és folyadéktároló-töredékek

Katalógus

Rövidítések feloldása: Kat.sz. = katalógus szám
Ltsz. = leltári szám
Lh. = lelőhely
O = oxidált égetés
M = magasság
D = peremátmérő
d = fenékátmérő
Df = fül átmérő
FV = falvastagság

⁶⁷ Magyar 2003: 58.

⁶⁸ Kolláth 2012: 172–173.

⁶⁹ Vizi 2010: 824 (4. ábra 1).

⁶⁷ Magyar 2003: 58.

⁶⁸ Kolláth 2013: 172–173 (12. kép 6–13. kép 1).

⁶⁹ Magyar 2003: 58.

⁷⁰ A 10–12. számú gödrök esetében a leltárkönyveket már lezárták, így itt nem volt lehetőségem kiegészíteni azokat. Ezért a leltározatlan, de felhasznált töredékekre az előzetes feldolgozás során adott zacskószámmal hivatkozom.

1. árutípus

KAT. SZ. / LTSZ. / LH.	LEÍRÁS	MÉRETEK
Kat. sz. 1. Ltsz. 2012.202.1 Lh.: 5. gödör	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: a felszínen barna, a törésfelületeken világossárga, helyenként másodlagosan szürkére átégett.</p> <p>Anyag: kevés, apró barna szemcsét tartalmaz, kissé meszes.</p> <p>Forma: közepes méretű fazék. Pereme ívben kihajtott, megvastagodó, lezárása elkeskenyedő. Ujjbenyomással kialakított kiöntőcsőr töredéke figyelhető meg aüllel szemben. A kicsi, erősen ívelt, téglalap átmetszetű, vaskos szalagfűl felül a perem teljes szélességében csatlakozik, közvetlenül a rövid nyakrész alatt köt be. Lefelé csak kissé hasasodik. Az edény fenéke széles, vaskos, csaknem derékszögben találkozik az oldalfallal.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül és a peremen fényes, vastag, sötétbarna mázas.</p> <p>Felületmódosítás: a nyak és a váll találkozásánál enyhén kiugró borda, az edény teste kifogatással borított. Alján a korongról levágás nyomai.</p> <p>Állapot: majdnem teljes edény, 31 darabból összeragasztva.</p>	M= 20 cm D= 19,6 cm d= 12,6 cm Df= 1,3×3,6 cm FV= 0,3 cm
Kat. sz. 2. Ltsz. 2014.167.4.1–4 Lh.: 4. gödör	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: kívül világos barnássárga, belül és a törésfelületeken világosabb.</p> <p>Anyag: kevés, nagyobb, barna szemcsét tartalmaz, mészkukacos.</p> <p>Forma: kis fazék teljes profilból adó töredékei. A perem ívben kihajtott, élben végződik, a nyakrész viszonylag hosszú, kihajló. A vékony, lefelé keskenyedő szalagfűl a perem felső lezárásából indul, a vállhoz fut le. A váll hangsúlytalan, az edény teste tojásdad alakú, lefelé enyhén keskenyedik.</p> <p>Mázazás: Kívül mázatlan, belül fényes, kissé szemcsés világoszöld mázas.</p> <p>Felületmódosítás: a nyak és a váll találkozásánál enyhén kiugró borda.</p> <p>Állapot: 12 darab töredék. 2014.167.4.1–2 összeillik, de az illeszkedési felület túl kicsi a ragasztáshoz.</p>	M= 12,8 cm D= 13 cm d= 6,8 cm Df= 1,8×0,6 cm FV= 0,3 cm
Kat. sz. 3. Ltsz. 2011.16.29 Lh.: 6. gödör	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: a felszínen barna, a törésfelületeken világossárga, helyenként másodlagosan vöröses szürkére égett.</p> <p>Anyag: kevés, nagyobb, barna szemcsét és csillámos homokszemet tartalmaz, erősen mészkukacos.</p> <p>Forma: nagyobb méretű fazék perem- és oldaltöredéke. A perem ívben kihajló, élben záródik, a nyak viszonylag hosszú.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül és a peremen narancssárga mázas.</p> <p>Felületmódosítás: a nyakon két keskeny borda fut körbe, vállán sekélyen kifogatással, alatta kb. az edény alsó egyharmadig sekély, keskeny rovátkolással borított.</p> <p>Állapot: 11 darabból összeragasztva.</p>	D= 21 cm FV= 0,5 cm Töredék mérete: 20,4×17,4 cm
Kat. sz. 4. Ltsz. nincs, 94/44. zacskó24 Lh.: 12. gödör	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: a felszínen barna, a törésfelületeken világos, vörössárga. Helyenként másodlagosan szürkére égett.</p> <p>Anyag: kevés, apró barna szemcsét és nagyobb szemű csillámos homokot tartalmaz, kissé meszes.</p> <p>Forma: nagyobb méretű fazék peremtöredéke. Szűk ívben kihajtott, nyakrésze rövid, egyenes. Formája kissé torzult, valószínűleg a készítés során elnyomódott. A törésnél talán kiöntőcsőr indítása látszik.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül és a helyenként a perem teljes felületén enyhén letöredezett, sárgásbarna mázas.</p> <p>Felületmódosítás: széles, ritkás rovátkolás borítja, mely közvetlenül a perem alatt indul.</p> <p>Állapot: 2 darabból összeragasztva.</p>	D= 20 cm FV= 0,4 cm Töredék mérete: 4,2×17,5 cm

Kat. sz. / Ltsz. / Lh.	Leírás	Méretek
Kat. sz. 5. Ltsz. 2012.202.2 Lh.: 5. gödör	Égetés: O. Szín: másodlagosan szürkére, néhol vöröses szürkére égett. Anyag: kevés, nagyobb szemű csillámos homokot tartalmaz. Forma: közepes méretű fazék peremtöredéke. A perem ívben kihajtott, fala az edény oldalával azonos vastagságú, ujjbenyomással kiöntöcsört alakítottak ki rajta. Nyakrésze rövid, egyenes. Mázazás: kívül mázatlan, belül és a peremen barnássárga mázas. A perem alatti részen mintha háromszorosan lenne mázazva. Felületmódosítás: széles, mély rovátkolás borítja, mely közvetlenül a perem alatt indul.	D= 16 cm FV= 0,4 cm Töredék mérete: 5,6×8,2 cm
Kat. sz. 6. Ltsz. 2014.167.1 Lh.: 4. gödör	Égetés: O. Szín: A felszínen világos barnássárga, a törésfelületeken egészen világos, sárgásszürke, felülete nagy részén másodlagosan szürkére égett. Anyag: kevés, nagyon apró szürke és barna szemcsét tartalmaz, enyhén mészkukacos. Forma: közepes méretű fazék teljes profilt adó, kiegészített töredéke. Pereme galléros, háromszög átmetszetű, enyhén alávágott, kihajló. Az edény átmérője itt a legnagyobb. A lapos szalagfűl a perem felső éléből indul, szűk ívben a vállhoz fut be. Az edény enyhén hasasodik, majd a fenék felé is csak kissé szűkül össze. Mázazás: kívül mázatlan, belül, valamint a perem felső részén és a fülön egykor fényes, kissé szemcsés, mára helyenként lepattogzott barna mázas. Az alsó és a felső máz azonos árnyalatú, de elkülöníthető. Felületmódosítás: a perem és a nyak találkozásánál két keskeny hornyolat fut körbe, alatta kifogatás borítja. Állapot: 17 darabból összeragasztva, kiegészítve.	M= 20,8 cm D= 17,8 cm d= 11,6 cm Df= 0,9×2,9 cm FV= 0,5 cm
Kat. sz. 7. Ltsz. 2011.16.28 Lh.: 6. gödör	Égetés: O. Szín: foltokban sárgás illetve vöröses barna, a törésfelületeken világosabb sárgás barna, helyenként másodlagosan szürkére égett. Anyag: kevés, nagyobb szemű csillámos homokot tartalmaz, mészkukacos. Forma: kisebb fazék perem-, fül- és oldaltöredéke. A perem alávágott, háromszög átmetszetű. A lapos szalagfűl a perem felső lezárásából indul, a vállhoz fut be. A nyakrész nagyon rövid, szűkül, alatta kezd az edény újra szélesedni. Mázazás: kívül mázatlan, belül és néhol a peremen sötétzöld mázas. Felületmódosítás: a nyakon keskeny borda fut körbe, kifogatással borított. Állapot: 7 darabból összeragasztva.	D= 14,4 cm Df= 0,7×2,8 cm FV= 0,4 cm Töredék mérete: 12×12,2 cm
Kat. sz. 8. Ltsz. nincs, 94/53. zacskó Lh.: 12. gödör	Égetés: O. Szín: másodlagosan szürkére égett. Anyag: kevés, nagyobb mérszszemcsét tartalmaz, melyek azonban nem okoztak mészkukacosságot. Forma: nagyobb fazék perem- és oldaltöredéke. A perem enyhén alávágott, háromszög átmetszetű. A nyak rövid, kissé szűkül, alatta a test csak enyhén kezd szélesedni. Mázazás: kívül mázatlan, belül sárgásbarna mázas. Felületmódosítás: A váll és a nyak találkozásánál borda fut körbe, kívül kifogatás borítja. Állapot: 3 darabból összeragasztva.	D= 19 cm FV= 0,4 cm Töredék mérete: 7×16,6 cm
Kat. sz. 9. Ltsz. 95.30.30 Lh.: 10. gödör	Égetés: O. Szín: sárgás barna, nagy részén másodlagosan szürkére égett Anyag: erősen mészkukacos. Forma: nagyobb méretű fazék perem- és oldaltöredéke. A perem kihajló, enyhén alávágott, háromszög átmetszetű. A nyakrész rövid, egyenes, alatta az edény teste erőteljesebben szélesedik. Mázazás: kívül helyenként narancssárga mázpöttyök, belül barnássárga mázas. Felületmódosítás: a váll és a nyak találkozásánál borda fut körbe, ez alatt kifogatással borított. Állapot: 2 darabból összeragasztva.	D= 19,5 cm FV= 0,4 cm Töredék mérete: 6,6×16,3 cm
Kat. sz. 10. Ltsz. 2002.9.164.1–2 Lh.: 1. gödör	Égetés: O. Szín: vöröses barna, helyenként másodlagosan szürkére égett. Anyag: mészkukacos. Forma: nagyobb méretű fazék peremtöredékei. A perem kihajló, háromszög átmetszetű, kissé alávágott, galléros formájú. Mázazás: kívül mázatlan, belül sötétbarna mázas. Felületmódosítás: nincs. Állapot: 3 darab töredék, 2 darab összeragasztva.	D= 19 cm FV= 0,4 cm Töredékek méretei: 3,7×13,7 cm 4,6×5,2 cm

Kat. sz. / Ltsz. / Lh.	Leírás	Méretek
<p>Kat. sz. 11.</p> <p>Ltsz. 2012.202.4</p> <p>Lh.: 5. gödör</p>	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: vöröses barna, nagyrészt másodlagosan szürkére égett.</p> <p>Anyag: mészukacos.</p> <p>Forma: nagyobb fazék peremtöredéke. Kihajló, háromszög átmetszetű, szélesen alávágott, felső lezárása egyenesre vágott.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül és a peremen zöldesbarna mázas.</p> <p>Felületmódosítás: nincs.</p>	<p>D= 19 cm</p> <p>FV= 0,4 cm</p> <p>Töredék mérete: 3,3×9,3cm</p>
<p>Kat. sz. 12.</p> <p>Ltsz.: 2012.202.6</p> <p>Lh.: 5. gödör</p>	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: vöröses barna, nagyrészt másodlagosan szürkére égett.</p> <p>Anyag: kevés, nagyobb, barna szemcsét és mészszemcsét tartalmaz, de nem mészukacos.</p> <p>Forma: kisebb méretű fazék fenéktöredéke. Az aljrész kiképzése vaskos, kívül és belül is élben, csaknem derékszögben találkozik az oldalfallal.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül kopott, gesztenyebarna mázas.</p> <p>Felületmódosítás: nincs.</p>	<p>d= 9,2 cm</p> <p>FV= 0,5 cm</p> <p>Töredék mérete: 2,4×4,7 cm</p>
<p>Kat. sz. 13.</p> <p>Ltsz. 2012.202.5</p> <p>Lh.: 5. gödör</p>	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: foltokban sárgás illetve vöröses barna, a törésfelületeken világosabb sárgás barna, helyenként másodlagosan szürkére égett.</p> <p>Anyag: kevés, apró szemű csillámos homokot és kevés, apró mészszemcsét tartalmaz.</p> <p>Forma: kisebb méretű fazék fenék- és oldaltöredéke. A test legnagyobb átmérője (12,4 cm) a magasság középvonalában található. Az edény feneke vaskos, kívül és belül is élben, csaknem derékszögben találkozik az oldalfallal.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül kopott, narancssárga mázas.</p> <p>Felületmódosítás: kifogatással borított.</p> <p>Állapot: 10 darabból összeragasztva.</p>	<p>M= 13,6 cm</p> <p>d= 10 cm</p> <p>FV= 0,4 cm</p>
<p>Kat. sz. 14.</p> <p>Ltsz. 2011.16.30.1–3</p> <p>Lh.: 6. gödör</p>	<p>Égetés: O.</p> <p>Szín: sárgásbarna, helyenként másodlagosan szürkére égett.</p> <p>Anyag: kevés, nagyobb homokszemcsét tartalmaz, mészukacos.</p> <p>Forma: kisebb méretű fazék fenék- és oldaltöredéke. A test legnagyobb átmérője a magasság középvonalában lehetett. Az edény feneke kívül és belül is élben, csaknem derékszögben találkozik az oldalfallal.</p> <p>Mázazás: kívül mázatlan, belül élénk színű, fényes, vastag zöld mázas.</p> <p>Felületmódosítás: kifogatás borítja.</p> <p>Állapot: 7 darab töredék, 3–3 darab összeragasztva.</p>	<p>d= 10 cm</p> <p>FV= 0,3–0,4 cm</p> <p>Töredékek méretei: 12×11 cm 7,3×10,4 cm 3,6×4 cm</p>

Források/Gyűjtemények

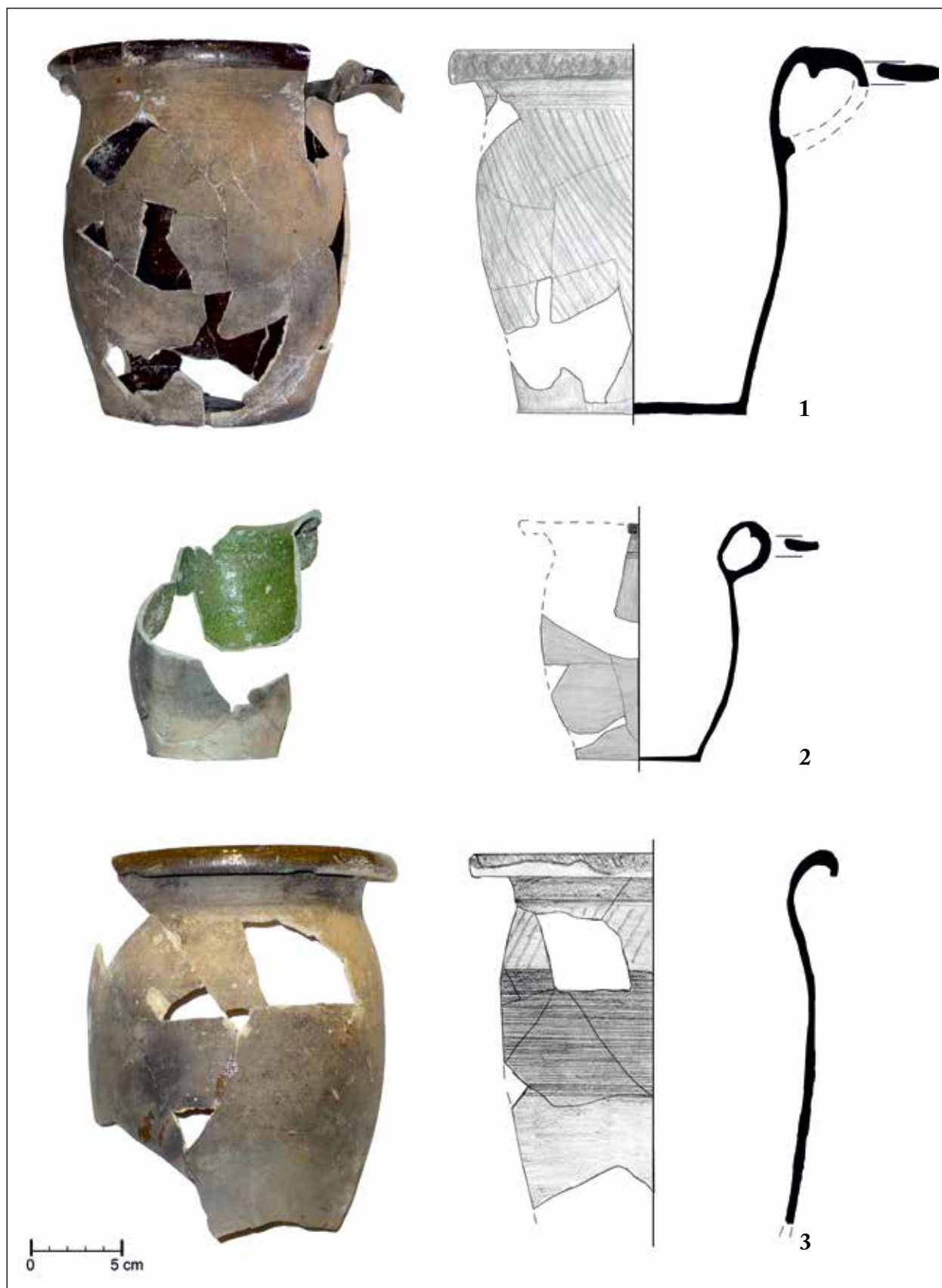
Budapesti Történeti Múzeum, Budapest (BTM)

Felhasznált irodalom

- Atasoy–Raby 1994 = Atasoy, Nurhan – Raby, Julian: *Iznik. The Pottery of Ottoman Turkey*. (2nd edition.) London: Alexandria Press, 1994.
- Ács 1994 = Ács Anna: Fejezetek Pápa népeletéből, 346–377. In: Kubinyi András (szerk.): *Tanulmányok Pápa város történetéből. A kezdetektől 1970-ig*. Pápa: Pápa Város Önkormányzata, 1994.
- Balogh-László s.a. = Balogh-László Emese: Élet a salgói várban a kora újkorban. – A salgói vár 16. századi kerámia- anyaga. In: Simonyi Erika – Tomka Gábor (szerk.): *„A cserép igazat mond, ha helyette nem mi akarunk beszélni”. Regionalitás a középkori és kora újkori kerámiában*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, s.a.
- Bencze–Papp 2004 = Bencze Zoltán – Papp Adrienn: Török kerámia egy Dísz téri sziklagödör feltárásából. In: *Budapest Régiségei* 38 (2004) 35–49.
- Benda 2002 = Benda Judit: A Szent György tér déli oldalán feltárt középkori kút leletanyaga. In: *Budapest Régiségei* 35 (2002) 535–548.
- Benda 2006 = Benda Judit: 18. századi fazekasműhely a Vízivárosban. In: *Budapest Régiségei* 40 (2006) 295–311.
- Bertalan 1998 = Bertalan Vilmosné: XV.–XVII. századi díszedények Óbudáról. In: *Budapest Régiségei* 32 (1998) 211–242.
- Bertalan 2004 = Bertalan Vilmosné: Török, illetve törökkori kerámia Óbudáról. In: *Budapest Régiségei* 38 (2004) 51–67.
- Bikić 1994 = Bikić, Vesna: *Srednjovekovna keramika Beograda. / Medieval Pottery from Belgrade*. (Arheološki Institut, Posebna izdanja 21.) Beograd: Arheološki Institut Beograd, 1994.
- Bikić 2003 = Bikić, Vesna: *Gradska keramika Beograda (16–17. vek). / Belgrade Ceramics in the 16th–17th Century*. (Arheološki Institut, Posebna izdanja 39.) Beograd: Arheološki Institut Beograd, 2003.
- Bikić–Popović 2004 = Bikić, Vesna – Popović, Marko: *Kompleks srednjovekovne mitropolije Beogradu. Istraživanja u donjem gradu beogradske tvrđave. / The Complex of the Medieval Metropolitan Church in Belgrade. Excavation of the Lower Town of the Belgrade Fortress*. (Arheološki Institut, Posebna izdanja 41.) Beograd: Arheološki Institut Beograd, 2004.
- Bilgi 2009 = Bilgi, Hülya: *Dance of Fire. Iznik Tiles and Ceramics in the Sadberk Hanim Museum and Ömer M. Koç Collections*. Istanbul: Vehbi Koç Foundation, 2009.
- Cech 1987 = Cech, Brigitte: Die mittelalterliche Keramik aus dem Kamptal und dem Horner Becken. In: *Archaeologia Austriaca* 71 (1987) 173–302.
- Farkas 1971 = Farkas Gábor: Fejér megyei kézműves árszabás 1746-ból. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 5 (1971) 265–302.
- Fekete 1944 = Fekete Lajos: *Budapest a törökkorban*. (Budapest Története 3.) Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1944.
- Feld 2008 = Feld István: Importtárgyak, mint a középkori Magyarország gazdaságtörténeti forrásai, 297–316. In: Kubinyi András – Laszlovszky József – Szabó Péter (szerk.): *Gazdaság és gazdálkodás a középkori Magyarországon: gazdaságtörténet, anyagi kultúra, régészet*. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2008.
- Gaál 2010 = Gaál Attila: Kerámialeletek a Szekszárd-palánki török palánkvár (Jeni-palanka) területéről és feltárásából. Mázas asztali edények. In: *Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve* 32 (2010) 401–452.
- Gaisbauer 2009 = Gaisbauer, Ingeborg: Gefäßkeramisches Material aus ausgewählten Befunden der Grabungen Wien 9, Sensengasse 1–3. In: *Fundort Wien* 12 (2009) 42–78.
- Gaisbauer 2011 = Gaisbauer, Ingeborg: Die Keramikfunde aus dem Festungsabschnitt der Grabung Wien 1, Weihburggasse. In: *Fundort Wien* 14 (2011) 72–134.
- Gerelyes 1985 = Gerelyes Ibolya: Adatok a tabáni török díszkerámia keltezéséhez és etnikai hátteréhez. In: *Folia Archaeologica* 36 (1985) 223–247.
- Gerelyes 1986 = Gerelyes Ibolya: Adatok a sgraffito- díszes török kerámia keltezéséhez. In: *Keletkutatás* (1986) ősz. 69–84.

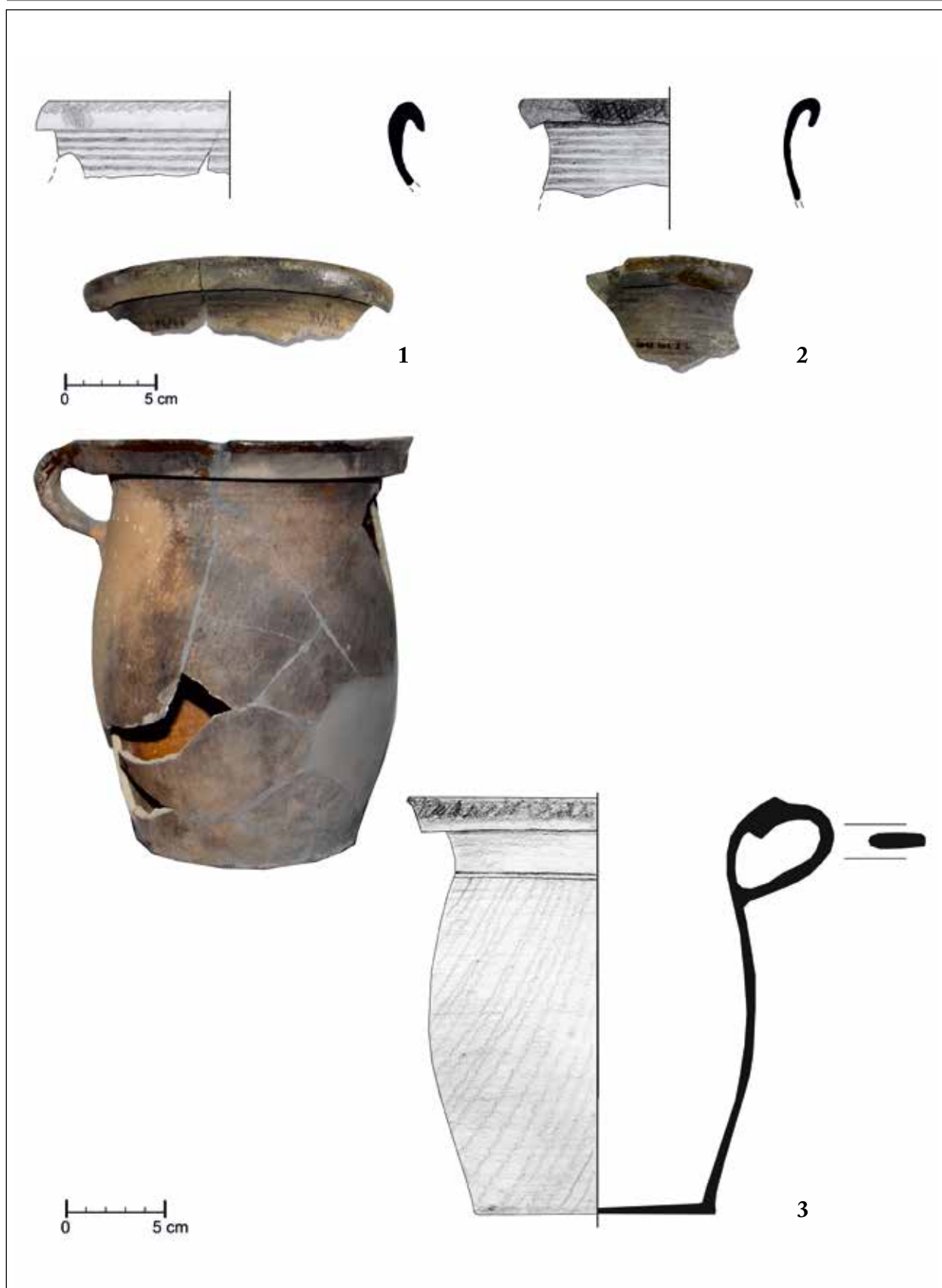
- Gerelyes 1987 = Gerelyes Ibolya: Török kerámia a visegrádi Alsóvárból. In: *Communicationes Archaeologicae Hungariae* (1987) 167–176.
- Gerelyes 1991 = Gerelyes Ibolya: Török leletegyüttesek a budai várpalotából (1972–1981). In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 23 (1991) 21–75.
- Hancz 2006 = Hancz Erika: A szegedi vár kerámiaanyaga a török korban. In: *Castrum* 4 (2006) 2. 30–46.
- Harl (Hrsg.) 1982 = Harl, Ortolf (Hrsg.): *Keramische Bodenfunde aus Wien. Mittelalter–Neuzeit*. Wien: Eigenverlag der Museen der Stadt Wien, 1982.
- Hatházi – Kovács 1996 = Hatházi Gábor – Kovács Gyöngyi: *A váli gótikus templomtorony. Adatok Vál 14–17. századi történetéhez*. (A Szent István Király Múzeum Közleményei B sorozat, 45.) Székesfehérvár: Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1996.
- Holl 2005 = Holl, Imre: *Fundkomplexe des 15–17. Jahrhunderts aus dem Burghaus von Buda*. (Varia Archaeologica Hungarica 17.) Budapest: MTA Régészeti Intézet, 2005.
- Kaltenberger 2001 = Kaltenberger, Alice: Frühneuzeitliche Keramik aus dem Linzer Schloss, Tummelplatz. In: *Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines, Gesellschaft für Landeskunde* 146 (2001) 1. 333–370.
- Kaltenberger 2008 = Kaltenberger, Alice: Die neuzeitliche Keramik aus den Grabungen Wien 1, Michaelerplatz (1990/1991). In: *Fundort Wien* 11 (2008) 144–240.
- Kaltenberger 2009 = Kaltenberger, Alice: *Keramik des Mittelalters und der Neuzeit in Oberösterreich*. Band 1–2. (Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich, Folge 23. NEARCHOS 17.) Linz: Oberösterreichischen Landesmuseen – Universität Innsbruck, 2009.
- Kárpáti 2003 = Kárpáti Zoltán: A Szent Zsigmond-templom és környéke. Régészeti jelentés. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 31 (2003) 205–240.
- Kolláth 2010 = Kolláth Ágnes: *Kora újkori kerámia leletegyüttesek Székesfehérvár területéről*. (Szakdolgozat.) Budapest: ELTE BTK Régészettudományi Intézet, 2010.
- Kolláth 2012 = Kolláth Ágnes: Két kora újkori kerámia leletegyüttes a budai Szent György térről. In: *Budapest Régiségei* 45 (2012) 160–185.
- Kolláth 2013 = Kolláth, Ágnes: An Enamel-painted Glass Bottle from a „Turkish Pit” in Buda. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 64 (2013) 173–182.
- Kolláth 2010–2013 = Kolláth Ágnes: 16–19. századi kerámiatípusok Pápán. In: *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2010–2013 (2014) 151–184.
- Kolláth s.a. = Kolláth Ágnes: Régiók határán: kora újkori edényművesség és kereskedelem Budán. In: Simonyi Erika – Tomka Gábor (szerk.): *„A cserép igazat mond, ha helyette nem mi akarunk beszélni”. Regionalitás a középkori és kora újkori kerámiában*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, s.a.
- Kovács E. 2003 = Kovács Eszter: A budai ferences kolostor a török korban. / The Franciscan Cloister in Buda Castle during the Turkish Period. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 31 (2003) 241–262.
- Kovács Gy. 2001 = Kovács, Gyöngyi: Ceramic Finds from the Bajcsa Fort. In: *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 52 (2001) 195–221.
- Kovács Gy. (szerk.) 2002 = Kovács Gyöngyi (szerk.): *Weitschawar / Bajcsa-Vár. Egy stájer erődítmény Magyarországon a 16. század második felében*. Zalaegerszeg: Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2002.
- Kovács Gy. 2003 = Kovács Gyöngyi: Jegyzetek a kanizsai vár 16–17. századi kerámialeleteihez. In: *Zalai Múzeum* 12 (2003) 155–176.
- Kozák 1966 = Kozák Károly: A sümegi és a szigligeti vár XVII. századvégi kerámiája. In: *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 5 (1966) 81–89.
- Kresz 1960 = Kresz Mária: Fazekas, korsós, tálás. Néhány szempont fazekasközpontjaink kutatásához és összehasonlításához. In: *Ethnographia* 71 (1960) 296–379.
- Kresz 1987 = Kresz Mária: *A csákvári fazekasság*. Székesfehérvár: Fejér Megyei Múzeumegyesület, 1987.
- Kresz 1991 = Kresz Mária: *Magyar fazekasművészet*. Novi Sad: Corvina – Forum, 1991.
- Kühtreiber K. 1999 = Kühtreiber, Karin: Die Funde der Ausgrabungen am Neunkirchner Tor in Wiener Neustadt. In: *Carnuntum Jahrbuch* 1999 (2000) 77–181.
- Kühtreiber T. 2006 = Kühtreiber, Thomas: *Die Ausgrabungen in der Alten Universität in Wien (1997–2002)*. Band 1–2. (Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades.) Wien: Universität Wien, Ur- und Frühgeschichte, 2006.

- Lajkó 2010 = Lajkó Orsolya: A kora újkori kerámia tipológiája – a néprajzi edényterminológia alkalmazásának lehetőségei a Dél-Alföldön, 799–816. In: Benkő Elek – Kovács Gyöngyi (szerk.): *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon. / Archaeology of the Middle Ages and the Early Modern Period in Hungary*. Budapest: MTA Régészeti Intézete, 2010.
- Lázár 1986 = Lázár Sarolta: Az egri vár törökkori magyar cserépedényei. In: *Agria* 22 (1986) 35–63.
- Magyar 2003 = Magyar Károly: A budavári Szent György tér és környékének kiépülése. Történeti vázlat 1526-tól napjainkig. In: *Tanulmányok Budapest Múltjából* 31 (2003) 43–126.
- Miklós 1991 = Miklós Zsuzsa: Leletmentés a középkori Vác területén. (Széchenyi utca 3–7.) In: *Váci Könyvek* 5 (1991) 9–108.
- Müller et al. 2008 = Müller, Michaela – Krause, Heike – Lindner, Ian – Schulz, Michael – Adam, Angelika – Czeika, Sigrid – Hofer, Nikolaus – Just, Thomas – Kaltenberger, Alice – Rohatsch, Andreas – Scharrer-Liška, Gabriele – Tarcsay, Kinga: *Die archäologischen und baubehistorischen Untersuchungen im Schloss Kaiserebersdorf*. Band I–II. (Monografien der Stadtarchäologie Wien 3.) Wien: Magistrat der Stadt Wien – Referat Stadtarchäologie, 2008.
- Siklósi 1982 = Siklósi Gyula: *Török konyha Isztolni Belgrád belvárosából*. Székesfehérvár: k.n., 1982.
- Simon 2000 = Simon Zoltán: *A füzéri vár a 16–17. században*. (Borsod-Abaúj-Zemplén megye régészeti emlékei 1.) Miskolc: Herman Ottó Múzeum, 2000.
- Sinkovics 1987 = Sinkovics István: A három országrész igazgatása, 393–474. In: Pach Zsigmond Pál et al. (szerk.): *Magyarország története 3/1. 1526–1686*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1987.
- Steininger 1964 = Steininger, Hermann: *Die münzdatierte Keramik des Mittelalters und der frühen Neuzeit in Österreich*. Wien: Verlag Notring des wissenschaftlichen Verbände Österreichs, 1964.
- Szöke et al. 1978–1979 = Szöke, Béla Miklós – T. Szőnyi, Eszter – Tomka, Péter: Ausgrabungen auf dem Káptalandomb in Győr (Jahresbericht 1976). In: *Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften* 8–9 (1978–79) 137–142, 373–380.
- Tomka 1996 = Tomka Gábor: *Az ónodi vár koraiújkori kerámiaja*. (Szakdolgozat.) Budapest: ELTE BTK Régészettudományi Intézet, 1996.
- Tomka 1999 = Tomka Gábor: Közép- és kora újkori településrészlet Mohi mezőváros belterületének peremén. (Jelentés az M30-as autót 41-es lelőhelye I. és IV. munkahelyének feltárásából.) In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 37 (1999) 417–446.
- Tomka 2000 = Tomka Gábor: Régészeti feltárásokból származó 17–18. századi cseréppipák, 25–32. In: Haider Edit – Orgona Angelika – Ridovics Anna (szerk.): *A magyar pipa története – a magyar történelem pipákon*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum – Balatoni Múzeum, 2000.
- Tomka 2004 = Tomka Gábor: *Északkelet-Magyarország kora újkori kerámiaja*. (Bölcsészdoktori disszertáció.) Budapest: ELTE BTK Régészeti Doktori Iskola, 2004.
- Tóth 2003 = Tóth, Anikó: An Ottoman-era Cellar from the Foreground of Buda's Royal Palace, 273–280. In: Gerelyes, Ibolya – Kovács, Gyöngyi (ed.): *Archaeology of the Ottoman Period in Hungary*. (Opuscula Hungarica 3.) Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2003.
- Vizi 2002 = Vizi Márta: Néprajzi kerámiakutatás a Dunántúlon – régész szemmel. In: *Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve* 24 (2002) 209–273.
- Vizi 2010 = Vizi Márta: A kora újkori kerámia feldolgozásának módszerei. Az ozorai várkastély leletanyagának adatbázisáról, 817–838. In: Benkő Elek – Kovács Gyöngyi (szerk.): *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon. / Archaeology of the Middle Ages and the Early Modern Period in Hungary*. Budapest: MTA Régészeti Intézete, 2010.
- Zádor 2004 = Zádor Judit: Régészeti adatok a török kori Pestről. In: *Budapest Régiségei* 38 (2004) 217–227.

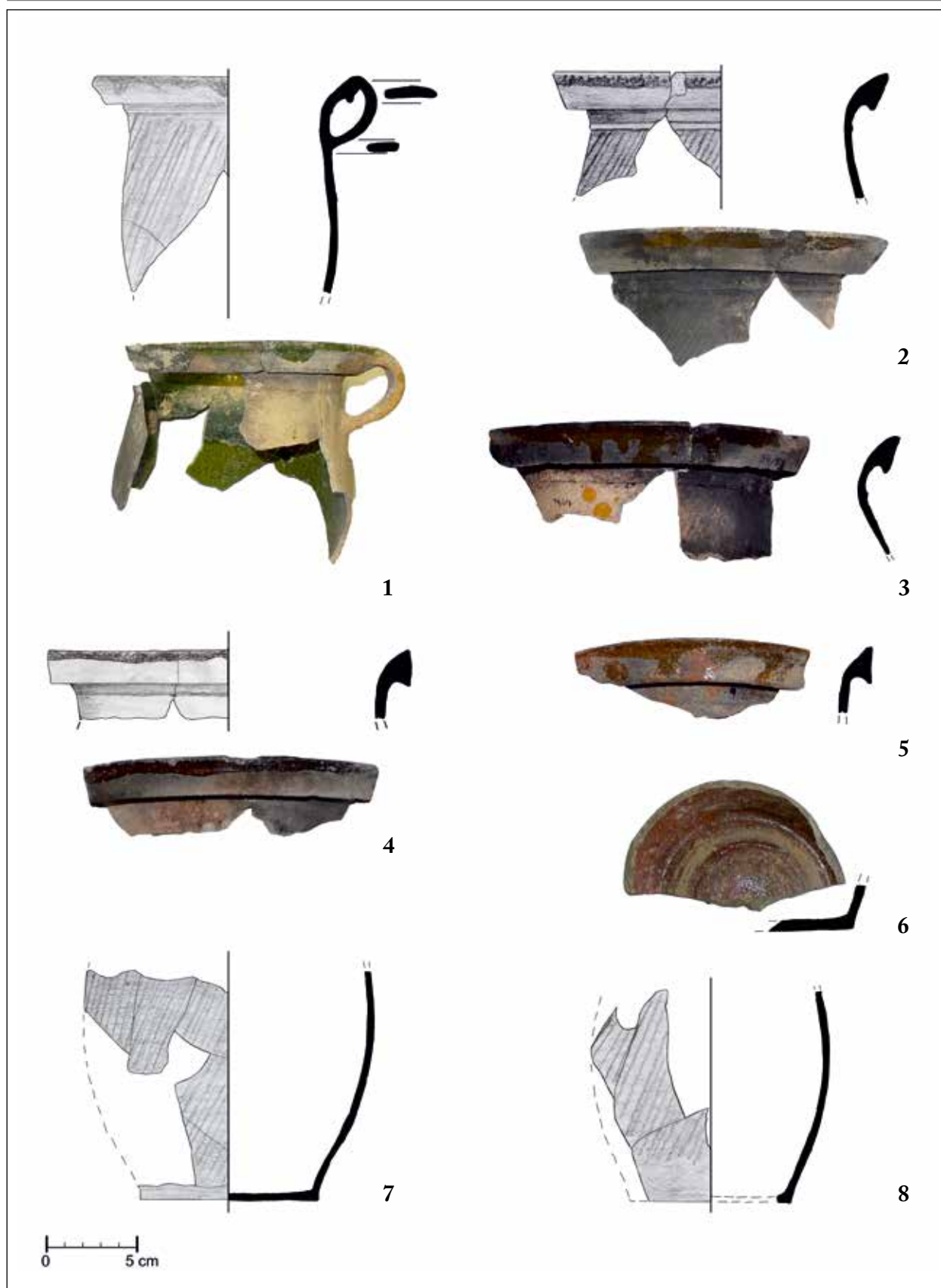
1. tábla: Az 1. árutípusba tartozó fazéktöredékek

1: Kat. 1. sz.; 2: Kat. 2. sz.; 3: Kat. 3. sz.

2. tábla: Az 1. árutípusba tartozó fazéktöredékek

1: Kat. 4. sz.; 2: Kat. 5. sz.; 3: Kat. 6. sz.

3. tábla: Az 1. árutípusba tartozó fazéktöredékek

1: Kat. 7. sz.; 2: Kat. 8. sz.; 3: Kat. 9. sz.; 4: Kat. 10. sz.; 5: Kat. 11. sz.; 6: Kat. 12. sz.; 7: Kat. 13. sz.; 8: Kat. 14. sz.

Pots of Western Origin from the Ottoman Age Buda

The city of Buda has been under Ottoman rule for 145 years (1541–1686). During this period its population and material culture have been fundamentally changed, and obtained a predominantly Balkanised character. However, the surrounding Hungarian territories have maintained some influence and not all of the town's connections had been severed with the neighbouring provinces of the Holy Roman Empire either. Among others, the pottery types of this period clearly demonstrate this diversity.

For example, the find complexes from Buda–Szent György Square contain a large amount of shards belonging to the type of cooking pots that were distinctive for the western part of Hungary (the Transdanubian region) from the end of the sixteenth century to the beginning of the twentieth century. The origins of this pottery type are to be found somewhere within the wider German speaking area. The present paper presents a group of pots that highly differs from the rest of the known Transdanubian material.

The ware of this group – *Ware 1* – is a dominant find in the complexes dated from the middle of the sixteenth until the second third of the seventeenth century, but it has almost completely disappeared afterwards. Its colour is brownish yellow, the firing is uneven, and the fractures are often lighter. Its material contains small amounts of tiny white and brown inclusions, rarely a little mica. It feels heavy and solid, while the wall thickness is around 0.3–0.5 centimetres. The rim is the dominant element of the form, and it can be bent out or undercut with a triangle shaped profile. These pots usually have one handle. Their body is barrel-shaped, its largest diameter is smaller or equal sized at the most with the diameter of the rim. Their inner side is covered with good quality, yellow, dark brown or green lead glaze. The outer side can be left plain or rarely covered by horizontally incised lines, but most pieces are incised obliquely. *Ware 1* can be found in numerous find complexes in Buda and has many parallels from the other trade centres of the Transdanubia (for example, Vác, Győr, Pápa, and Székesfehérvár), from Austria (for example, Raasdorf, Linz, Vienna, and Wiener Neustadt) and from Belgrade (Serbia) as well. It seems that *Ware 1* lacks any medieval predecessors in Hungary and has no continuity towards the end of the seventeenth century.

This well-defined chronology, the established difference from the general, local pots, the locations of the parallel finding places, and the strong Austrian influence all hints to the fact that *Ware 1* has not been produced in Buda, but rather in a workshop or group of workshops near the northern Danube border, perhaps even somewhere in Austrian territory. The *Ware 1* of Buda and its parallels point at the high importance of the Danube as a trade route and show the possibility of closer connections between the territories of the Sultan and those of the Emperor.

